

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra teórie kultúry (Kulturoológia)

Bakalárska práca

Alexandra Kurucová

Terorizmus a multikultúrny svet

The terrorism and multicultural world

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa rada pod'akovala PhDr. Martinovi Opatrnému za množstvo cenných rád a pripomienok a predovšetkým za celkové vedenie práce.

*Prehlasujem, že som prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité
pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či
k získaniu iného alebo rovnakého titulu.*

V Prahe dňa 10. 5. 2013

podpis:

Abstrakt

V práci je mojím cieľom popísať vzťah terorizmu a multikultúrneho sveta s prihliadnutím na úlohu médií. V dôsledku globalizácie a modernizácie je svet prepojený viac ako v minulosti a stretávanie kultúr, národov, etník či náboženstiev prináša okrem iného aj šírenie nenávisti voči tým druhým. Už v niekoľkých prípadoch boli útočníkmi imigranti, ktorí v krajine žili už niekoľko rokov, ale nedokázali sa začleniť do majoritnej spoločnosti. Dnešní teroristi majú tendenciu v čo najväčšej miere paralyzovať a zastrašiť verejnosť, pričom na dosiahnutie tohto cieľa využívajú aj silu médií, ktoré vďaka moderných technológiám umožňujú rýchle šírenie informácií takmer do celého sveta.

V práci som využila teoretickú analýzu publikácií z oblasti terorizmu, histórie, politológie, antropológie, médií a taktiež novinových článkov, ktoré referujú o významných teroristických útokoch z posledných desiatich rokov.

Kľúčové slová:

terorizmus, multikultúrny svet, hodnoty, médiá

Abstract

My goal in this work is to analyze relations of terrorism and multicultural world taking into account the role of media. As a result of globalization and modernization the world is connected much more than it was in the past and so mixing of different cultures, ethnics, nations and religions brings beside many positive sides also spread of hatred against the others. There were many cases in which the attackers were immigrants that have been living in the country for several years but yet haven't been able to blend into the major society. Terrorists of these days tend to scare and paralyze society to the greatest extent. For this purpose they use the power of mass media that spreads the news all over the world through the newest technology.

In my work I have used theoretical analysis of publications from the fields of terrorism, history, anthropology, politics, media and also newspaper articles that refer to significant terrorist attacks from last ten years.

Key words:

terrorism, multicultural world, values, media

Obsah

Úvod.....	8
1. Terorizmus	10
1.1. Definícia pojmu terorizmus.....	10
1.2. Počiatky terorizmu	11
1.2.1. Veľká Francúzska revolúcia a teror	12
1.2.2. Terorizmus v Rusku	13
1.2.3. Multietnický Balkán a teroristický útok ako začiatok 1. svetovej vojny	14
1.2.4. Antikoloniálny terorizmus	15
1.2.5. 60. a 70. roky 20. storočia.....	16
1.2.6. Náboženská vlna a súčasný terorizmus	16
1.3. Typy terorizmu	17
1.4. Záver	18
2. Multikultúrny svet, vzťahy multikultúrneho sveta a terorizmu	19
2.1. Multikulturalizmus, kultúra a etnicita	19
2.2. Prist'ahovalectvo.....	20
2.3. Samuel Huntington a Stret civilizácií.....	22
2.4. Moslimský terorizmus.....	24
2.4.1. Križiacke výpravy	24
2.4.2. Explózia islámu a jeho modernizácia	25
2.4.3. Islám verzus Západ	26
2.5. Londýn, Bali, Utoya a Boston ako príklady útokov mierených proti odlišným hodnotám	27
2.5.1. Teroristický útok v Londýne	28
2.5.2. Útoky na ostrove Bali	28
2.5.3. Nórsky útok.....	29
2.5.4. Bostonský maratón	29
2.6. Záver	30
3. Médiá a terorizmus	32
3.1. Médiá a ich vplyv na verejnosť	32
3.2. Propaganda a počiatky šírenia teroristických myšlienok v médiách	33
3.3. Mediálna moc teroristov	34
3.4. Medializácia vybraných teroristických činov	35

3.5. Záver	37
Záver	38
Zoznam použitej literatúry	40

Úvod

Vzhľadom na rozsah bakalárskej práce nie je možné, aby som sa problematike terorizmu a multikultúrneho sveta venovala do takej hĺbky, akú by si táto téma zaslúžila. Aj z tohto dôvodu chcem hneď na začiatku zdôrazniť, že sa nebude jednať o politologicky zameranú prácu, aj keď téma terorizmu je s politikou do značnej miery spojená. Preto sa politickým aspektom bude venovať len do takej miery, do akej to bude nevyhnutné. Mojim cieľom je analyzovať terorizmus z kulturologického pohľadu a analyzovať, aké má miesto a význam v dnešnom multikultúrnom svete, ktorý je navyše do značnej miery ovládaný médiami.

Štúdium na katedre Kulturológie nám umožnilo orientovať sa vo viacerých spoločenskovedných disciplínach a dokázať prepojiť poznatky z nich. Práve problematika terorizmu a multikultúrneho sveta stojí na rozhraní viacerých spoločenskovedných disciplín a aj preto som si túto tému zvolila. Psychologický pohľad na teroristov, sociálne podmienky v ktorých sa terorizmus rodí, politické a náboženské okolnosti, historické pozadie vzťahov medzi kultúrami či etnikami a v neposlednom rade miesto médií v dnešnej dobe, to všetko je potrebné zohľadniť. Žijeme vo svete globalizácie, vďaka Európskej únii je možný voľný pohyb osôb takmer po celom kontinente a to bez akýchkoľvek väčších obmedzení, stretávanie a miešanie kultúr, národov, etník, či náboženstiev je javom, s ktorým aj my prichádzame do kontaktu každý deň. Taktiež internet a ďalšie komunikačné prostriedky nám dnes poskytujú rýchly prísun a výmenu informácií a vo vzťahu k terorizmu hrajú podstatnú úlohu.

Prvá kapitola mojej práce je zameraná na samotný terorizmus, na jeho definovanie, historický vývoj a súčasnú typológiu. V druhej kapitole sa venujem multikulturalizmu, predovšetkým čo multikulturalizmus je, ako sa vyvíja v dnešnej dobe a aké postoje k nemu zaujali niektoré svetové veľmoci. V tejto kapitole sa venujem aj vzťahu západných kultúr a stúpencov islámu, ktorý je v dnešnom svete pôvodcom mnohých konfliktov, ktoré sú častokrát práve teroristického charakteru. Následne na príklade niekoľkých teroristických útokov popisujem, čo motivovalo útočníkov k ich konaniu a aký majú súvis takéto útoky s multikulturalizmom. V poslednej, tretej kapitole, analyzujem postavenie médií vo vzťahu k terorizmu, pretože, ako z podstaty terorizmu vyplýva, sú médiá pre útočníkov prostriedkom, ako môžu rozšíriť svoj vplyv na verejnosť.

V predkladanej práci využívam teoretickú analýzu prameňov od odborníkov z oblasti terorizmu, médií a problematiky prístahovalectva a zmiešaného, heterogénneho zloženia

dnešnej spoločnosti. V práci citujem podľa citačnej normy APA a potvrdzujem, že všetky preklady z cudzích jazykov sú moje vlastné.

1. Terorizmus

V tejto kapitole je mojím cieľom pokúsiť sa načrtnúť problém definície terorizmu, popísať historické podmienky, v ktorých vznikol a v základných bodoch sledovať, ako sa šíril, až kým nadobudol dnešné rozmery, kedy hovoríme o celosvetovom probléme. Na konci kapitoly popisujem stručnú typológiu terorizmu.

1.1. Definícia pojmu terorizmus

Aj keď by sa mohlo zdať, že definovať terorizmus je jednoduchá vec, opak je pravdou. Hoci sa jedná o jeden z najdiskutovanejších fenoménov súčasnosti, jednotná definícia, ako sa mnohí odborníci zhodujú (Bílková, 2004; Corte Ibáñez, 2009; Mareš, 2004), zatiaľ neexistuje. Títo autori sa opierajú predovšetkým o základné charakteristiky terorizmu, ako je strach, násilie, získanie moci a na ich základe ho definujú.

Terorizmus je len jednou z mnohých foriem násilia. Guerilla, organizovaný zločin a terorizmus majú niekoľko spoločných prvkov, ako napríklad využitie zbraní, alebo ciele útokov, a preto je v mnohých prípadoch komplikované určiť konkrétne hranice medzi nimi. Nielen, že konsenzus nenastal na medzinárodnej úrovni, čo sa týka štátov a medzinárodných organizácií, ale aj samotní občania a médiá sa líšia v kritériách, podľa ktorých hodnotia terorizmus (Corte Ibáñez, 2009). Ako Ibáñez (2009) ďalej uvádza, označiť istú formu agresívneho chovania za terorizmus je v podstate udelenie nálepky tomuto chovaniu, ktoré môže mať za istých okolností aj trestné následky.

Fakt, že definovať terorizmus nie je ľahké, potvrdzuje aj štúdia Alexa Schmida a Alberta Jongmana (Schmid & Jongman, 1983 podľa Souleimanov, 2010), ktorí uviedli 109 odlišných definícií terorizmu, pričom sa jednalo o definície v tej dobe diskutované v odborných kruhoch. Takisto OSN sa v jednej zo svojich nedávnych štúdií na 1866 stranách venuje problematike terorizmu, napriek takémuto rozsahu podľa Souleimana však neponúka jednotnú definíciu.

Vzhľadom na skutočnosť, že neexistuje jednotná definícia, uvádzam prehľad troch, pričom každá zastupuje, podľa môjho názoru, iný pohľad na problematiku terorizmu. Prvá je vybratá z Encyklopédie medzinárodných vzťahov, pričom heslo terorizmu vypracovala odborná asistentka Právnickej fakulty UK, ktorá sa špecializuje na medzinárodné právo, ochranu ľudských práv a boj proti terorizmu. Čo sa týka zahraničia, uvádzam definíciu Luisa de la Corte Ibáñeza, španielskeho odborníka na sociálnu psychológiu, terorizmus, politické

násilie, bezpečnosť a ochranu. Jeho kniha je písaná do značnej miery interdisciplinárne, vďaka čomu ponúka odlišný pohľad na terorizmus ako práce jednostranne zameraných autorov. Do tretice citujem Otakara Miku, českého experta na terorizmus.

Podľa Bílkovej (2009) je terorizmus: „*politicky motivované použitie násilia smerujúce proti civilným osobám alebo objektom, ktorého cieľom je zastrašiť širokú verejnosť a / alebo donútiť verejnú moc k tomu, aby nejak konala, či sa určitého konania zdržala*“. (s. 305)

Pre porovnanie, definícia terorizmu, ktorú ponúka Corte Ibáñez (2009), znie: „*ide o premyslenú sériu násilných a zastrašujúcich činov, ktoré miera proti nebojujúcim obyvateľom a sú naplánované tak, aby psychologicky zapôsobili na omnoho väčší počet osôb, než sú priame obeť, a tak poslúžili k dosiahnutiu konkrétneho, skoro vždy politického cieľa*“. (s. 19)

Mika (2004) uvádza: „*Terorizmus je forma organizovaného násilia obvykle zameraná proti nezúčastneným osobám za účelom dosiahnutia politických, kriminálnych, alebo iných cieľov. Teroristické metódy sa vyznačujú vysokou nebezpečnosťou, bezohľadnosťou, brutalitou. Ich výber a použitie sú podmienené snahou o vyvolanie maximálneho psychologického efektu*“. (s. 33)

Tieto tri definície zastupujú len malú časť spektra definícií, ktoré môžeme nájsť v odbornej literatúre. Aj keď Mika priamo nespomína zastrašovanie, z týchto definícií je zrejmé, že práve vyvolanie strachu je spoločným menovateľom všetkých.

Čo sa týka pôvodu slova terorizmus, nájdeme ho v latinskom terror, terroris, čo v preklade znamená naháňať strach, desiť, zastrašovať. Dalo by sa povedať, že do spoločenských vied sa prvýkrát zapísal v súvislosti s francúzskym Regime de la terreur, ktorý vládol v období Francúzskej revolúcie, konkrétne v rokoch 1793 až 1794. Režim teroru bol vo Francúzsku aplikovaný s cieľom zotaviť krajinu z následkov predchádzajúceho režimu. Oproti dnešku mal teda pozitívny význam, pretože sa snažil revitalizovať spoločnosť, nie ju rozvrátiť (Robejšek, 2004). Do literatúry sa pojem terorizmus po prvýkrát dostal v roku 1798 a to v dodatku Slovníka Francúzskej akadémie, ani v tejto dobe však nemal taký význam, aký mu prikladáme dnes my. V rovnakom roku ho zhodou okolností použil aj filozof Immanuel Kant, avšak na označenie pesimistickej vidiny osudu ľudstva (Bonanate, 1997).

1.2. Počiatky terorizmu

Kým sa dostanem ku vzťahu terorizmu a multikultúrneho sveta, považujem za potrebné sa aspoň v skratke pozrieť na tento fenomén z historického hľadiska, za akých

podmienok sa terorizmus zrodil a vyvinul do dnešnej podoby, kedy ho vnímame ako globálnu hrozbu.

V 18. storočí naplno prepukli ideje osvietenstva a dôraz sa začal klásť na rozum, vzdelanosť a práva človeka. S tým súvisiaca industrializácia, rozšírenie gramotnosti a urbanizácia ponúkli človeku nové možnosti. Elita národa prestávala byť jedinou vrstvou, ktorá bola vzdelaná a informovaná o politických a spoločenských udalostiach. Narastajúca gramotnosť toto všetko priblížila aj bežným ľuďom. Príkladom takéhoto šírenia informácií môžu byť pamflety a brožúry, ktoré prostredníctvom krátkych a zrozumiteľných hesiel umožnili väčšiemu počtu ľudí zapojiť sa do diania v krajine (Brzezinski, 1993). Niet preto divu, že 18. storočie je poznamenané veľkými revolúciami, ktoré stoja za zrodom tak silnej a rozsiahlej formy násilia, akou je terorizmus.

1.2.1. Veľká Francúzska revolúcia a teror

Mnohí autori (Bílková, 2009; Brzezinski, 1993) sa zhodujú na fakte, že počiatky terorizmus sa objavujú v období Veľkej francúzskej revolúcie. V tomto smere považujem za dôležité upozorniť, že sa jednalo o teror, nie terorizmus. Teror sa vyznačuje silným dodržiavaním zákonov, naopak terorizmus je vyjadrením odporu voči zákonom, poprípade mocenským štruktúram. Predstavujú tak dva protipóly, ktoré je treba od seba odlíšiť (Bonanate, 1997).

Prvé známky blížiaceho sa režimu teroru sa vo Francúzsku objavili v polovici roku 1792, keď v lete tohto roku nastal revolučný vzostup. V Paríži sa rodil teror, v parížskych väzniciach nastalo organizované vraždenie. Revolúcia prestala byť ľudová, keďže ľud bol zavražďovaný a už sa nezapájal do verejného diania tak, ako v roku 1789. Revolúciu začali viesť girondisti, ktorí boli na strane kráľa a chceli ho ušetriť popravou. 21. januára 1793 bol však kráľ popravený a v júni toho istého roku boli aj girondisti zvrhnutí a následne v októbri popravní gilotínou. Moc v krajine postupne prebral Maximilien Robespierre a jakobíni, 5. septembra 1793 vo Francúzsku oficiálne začal vládnuť teror. Behom nasledujúcich dvoch týždňov vzniklo revolučné vojsko, boli stanovené maximálne ceny obilia a krmovín, reorganizovaný Revolučný tribunál, prijatý zákon o podozrivých osobách a zostavené zoznamy týchto osôb. Keďže infraštruktúra krajiny nebola rozvinutá, šírenie moci prebiehalo pomaly. Tento nedostatok sa preto snažili jakobíni vynahradiť hrozbou gilotíny a propagandou, čoho súčasťou bolo zavedenie revolučného kalendára a vydávanie novín. Narozdiel od roku 1792, kedy bol teror skôr inštinktívnym konaním ľudí, bol teraz riadený

Konventom a Výbormi a stal sa nástrojom moci a prostriedkom, ktorý ukončil povstanie. Robespierrovým cieľom bolo vytvoriť republiku, ktorej občania by boli cnostní a právi občania. Túto prevýchovu chcel uskutočniť práve prostredníctvom režimu teroru, ktorého cieľom bolo oddeliť dobré od zlého. Na konci roku 1793 bolo len v Paríži viac ako 200 popráv gilotínou, a od januára 1794 sa teror stal súčasťou štátnej správy. V prvej polovici tohto roku sa dopad teroru ešte zvýšil. Významnú úlohu zohrali zákony prijaté 16. apríla a 10. júna, ktoré sa postarali o zrušenie vyšetrovaní, možnosť žaloby založenej na udaní, alebo odobraté právo obžalovaného na advokáta. Nastalo obdobie tzv. Veľkého teroru, Revolučný tribunál vynášal už len rozsudky smrti, väznice boli preplnené a popravy gilotínou bežnou súčasťou diania v Paríži. Takýmto konaním sa jakobíni snažili udržiavať obyvateľstvo v neustálom strachu a poslušnosti. V noci z 27. na 28. júla 1794 bol Robespierre zatknutý a druhého dňa popravený. Ukázalo sa, že vláda teroru nebola medzi verejnosťou obľúbená, zrušiť ho ale mohol len Konvent, ktorý ho sám zaviedol a nakoniec v ňom sám uviazol (Furet, 2004).

V prípade teroru uplatňovaného počas Veľkej Francúzskej revolúcie, najmä počas vlády Robespiera a jakobínov, sa teda jednalo o štátny terorizmus. Jeho hlavným prvkom bolo šírenie strachu medzi občanmi, čím vláda chcela dosiahnuť ich poslušnosť. Taktiež môžeme nájsť zárodky šírenia propagandy prostredníctvom vydávania novín. Dodnes je vzťah terorizmu a médií značne prepojený, bližšie sa však tejto téme budem venovať v tretej kapitole.

Vzhľadom na fakt, že terorizmus sa objavil pred viac ako 200 rokmi, nie je možné sa v rozsahu tejto práce venovať jeho dejinám dopodrobna. Preto spomeniem iba tie najvýznamnejšie etapy. Budem sa orientovať predovšetkým podľa Rapoporta (2002), ktorý klasifikoval štyri vlny terorizmu a to anarchistickú vlnu, antikoloniálnu vlnu, vlnu novej ľavice a náboženskú vlnu.

1.2.2. Terorizmus v Rusku

Ďalšou veľkou revolúciou, ktorá sa zapísala nielen do histórie ľudstva, ale aj do histórie vzniku terorizmu, je revolúcia v Rusku. Predovšetkým udalosti z konca 19. storočia reprezentujú túto formu násillia. Rapoport (2002) v súvislosti s touto revolúciou hovorí o prvej vlne terorizmu, o tzv. Anarchistickej vlne.

Dôvodov, prečo revolúcia vznikla, bolo samozrejme viacero. Ohromný prepych, v ktorom žila cárska rodina, v porovnaní s chudobou obyvateľstva, celková zaostalosť krajiny,

ktorá bola o to citelnejšia, že v mnohých krajinách sveta už prebiehala priemyselná revolúcia, a v neposlednom rade aj absolutistická vláda cára. Ten sa považoval za zosobnenie Boha a preferoval vlastné chápanie práv a povinností. Vplyvom urbanizácie, rastúcej individuality a vzdelanosti začala vzrastať moc inteligencie a to prinieslo svoje dôsledky pre cársky rod. Pribudlo aj mnoho mladých Rusov, ktorí sa odmietali podriaďovať režimu a následkom toho putovali do väzení. Pobytom vo väzniciach prešli aj viacerí z vrstvy intelektuálov a tak sa u týchto skupín ľahko zrodili myšlienky na revolúciu (Figes, 2000).

Začiatkom 60. rokov 19. storočia vzniká, predovšetkým vďaka inteligencii, hnutie Zemlja i Volja (Pôda a sloboda). Jej hlavným cieľom bolo ukončiť absolutistickú vládu cára a zaviesť v krajine federatívne usporiadanie na základe samosprávnych jednotiek. Keďže sa v hnutí objavili rozdielne názory na ďalší postup, rozdelilo sa na dve krídla. Prvé presadzovalo postupné zmeny a malo bližšie k marxizmu, druhé bolo anarchistickejšie a prostredníctvom atentátov chcelo šíriť strach a ochromiť nepriateľov. V roku 1878 prebehlo niekoľko atentátov, medzi inými aj atentát na cára Alexandra II. Nebol však úspešný a cára sa podarilo zavraždiť až 1. marca 1881. Aj napriek tomuto úspechu nastal úpadok hnutia. Očakávalo sa, že po vydatených útokoch sa k hnutiu pridajú ďalší obyvatelia, ale stal sa pravý opak, ľud začal tieto akcie odsudzovať (Bonanate, 1997).

S nástupom nového režimu sa však v Rusku teror, nie terorizmus, ešte na istý čas udržal. Prispeli k tomu bolševici na čele s Leninom, ktorí v krajine naplno prebrali moc v roku 1918 a zaviedli tzv. Červený teror. Najväčšou výstrahou, že sa teror blíži, bola poprava cárskej rodiny Romanovcov v júly 1918. Úlohou teroru počas vlády bolševikov bolo opäť zastrašiť ľud a praktiky, ktoré sa používali, tomu odpovedajú: nečakané, masové a námatkové zatýkanie, väznenie a s tým spojené udavačstvo, vyhnanstvo, kolektivizácia vidieku, alebo nasadenie pracovníkov v továrňach (Figes, 2000).

Aj v prípade Ruskej revolúcie bol teror nástrojom, ktorý mal zabezpečiť v krajine poriadok. Narozdiel od Francúzskej revolúcie, kde iniciátorom teroru bola vláda, v prvej fáze teroru v Rusku, koncom 19. storočia, vychádzal zo vzdelaných vrstiev ľudu a bol mierený proti cárovi. Z tohto dôvodu by sme mohli hovoriť aj o prvých známkach terorizmu. Po nástupe bolševikov sa ale opäť jednalo o teror, vynútené dodržiavanie zákonov a zastrašovanie širokých vrstiev obyvateľstva.

1.2.3. Multietnický Balkán a teroristický útok ako začiatok 1. svetovej vojny

Terorizmus neobišiel ani južnú časť Európy, konkrétne Balkán. Začiatkom 20. storočia

to bola oblasť etnicky, kultúrne, aj nábožensky rôznorodá, pričom hranice, v ktorých bola táto identita vnímaná, sa nezhodovali s hranicami štátov. Z tohto dôvodu na Balkáne častokrát dochádzalo k bojom o územie a snahám o autonómiu. Na území dnešnej Macedónie vznikla v roku 1893 revolučná organizácia, ktorej cieľom bolo získať kontrolu nad týmto územím. Hnutie sa organizovalo do buniek (komitétov), ktoré mali vďaka spolupráci dosiahnuť vytýčený cieľ. Táto štruktúra je dodnes kopírovaná v mnohých teroristických organizáciách. V roku 1903 došlo k sérii niekoľkých atentátov, medzi inými aj na kasína a bary, ktoré navštevovali cudzinci zo Západu. Útoky ale nepriniesli želané výsledky a tak sa rozpútalo ľudové povstanie (Bonanate, 1997).

V Srbsku sa začiatkom 20. storočia vytvorila organizácia Čierna ruka, ktorá chcela vytvoriť Veľké Srbsko. V roku 1903 jej prívrženci zavraždili posledného srbského kráľa Alexandra Obrenoviča s manželkou. Toto hnutie stálo nepriamo aj za atentátom na arcivojvodu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajeve, keďže atentátnik bol členom spoločnosti, ktorá bola napojená na Čiernu ruku (Bonanate, 1997). Teror je v tomto období vystriedaný terorizmom, ktorý má za cieľ bojovať proti zavedeným zákonom a moci v krajine.

1.2.4. Antikoloniálny terorizmus

Významnú etapu v dejinách terorizmu tvorí obdobie po prvej svetovej vojne. V kolóniách, ktoré patrili porazeným krajinám, začali prevládať pokusy o osamostatnenie, čo sa po konci druhej svetovej vojny ešte umocnilo. Táto etapa skončila v 60. rokoch 20. storočia (Rapoport, 2002). Írske hnutie IRA bolo jedným z tých, ktoré bojovali za osamostatnenie svojej krajiny.

Tendencie južnej časti Írska osamostatniť sa mali hlboké korene a Anglicko nebolo schopné tieto nepokoje potlačiť. Hoci bolo Írske republikánske bratstvo (Irish Republican Brotherhood), neskôr známeho ako hnutie Sinn Fein, tajné a ilegálne, malo medzi občanmi výraznú podporu. Vďaka nej v roku 1918 Sinn Fein vyhralo voľby, a pod vplyvom Eamonda De Valery a Michaela Collinsa vznikla IRA (Irish Republican Army), ktorá si stanovila za cieľ vybojovať nezávislosť krajiny. Keď v novembri roku 1920 IRA zaútočila na britský Liverpool a konflikt sa tak presunul na územie Anglicka, vláda Anglicka musela prísť na požiadavky Írska. O rok neskôr, 6. decembra 1921, podpísaním dohody získalo Írsko autonómiu (Bonanate, 1997).

Hlavným znakom IRA bola vojenská organizácia tohto hnutia a taktiež kolektívne

akcie. Nikdy sa do bojov nepúšťal jednotliviec. V súvislosti s veľkou podporou zo strany miestnych obyvateľov sa o IRA hovorí ako o prvom mestskom teroristickom hnutí (Bonanate, 1997).

1.2.5. 60. a 70. roky 20. storočia

Udalosti roku 1968 spustili tretiu vlnu, tzv. Vlnu novej ľavice. Okrem iného je typická spojením radikalizmu a nacionalizmu. Na tomto základe vznikli teroristické skupiny, ktoré sa snažili o dosiahnutie práva na sebaurčenie. Jednou z takýchto skupín je aj baskická nacionalistická a separatistická organizácia ETA (Rapoport, 2002, Rapoport, 2004 podľa Corte Ibáñez, 2009).

Ďalším podnetom k uplatňovaniu terorizmu bola vietnamská vojna. Mnoho krajín vyspelého sveta sa stavalo negatívne k účasti amerických vojsk vo Vietname a v dôsledku toho sa v týchto krajinách sformovali teroristické skupiny (RAF- Red Army Fraction v Nemecku, Červené brigády v Taliansku, alebo Priama akcia - Action directe, vo Francúzsku), pričom značnú podporu mali aj zo strany soviетov (Rapoport, 2002).

V tejto dobe sa mení aj spôsob metód, ktoré teroristi využívajú na dosiahnutie svojich cieľov. Medzi dovtedy najpoužívanejšie metódy, bombové útoky, vydieranie, zadržovanie rukojemníkov či úkladné vraždy, pribudli únosy lietadiel. Keďže na palubách sa častokrát nachádzali cudzinci, táto metóda nabrala medzinárodný charakter a medzi teroristami sa stala veľmi obľúbenou. Len behom 70. rokov prebehlo približne sto únosov lietadiel. Ďalší významný spôsob boja sa objavil v roku 1973, keď palestínska PLO (Palestine Liberation Organization) zaútočila na ambasádu Saudskej Arábie v Khartúne, bol to začiatok éry útokov na ambasády (Rapoport, 2002).

1.2.6. Náboženská vlna a súčasný terorizmus

Po iránskej revolúcii v roku 1979 moc radikálnych teroristov začala slabnúť a na ich miesto nastúpili nábožensky orientované skupiny. Ich hlavným zámerom bolo vytvoriť štáty stojace na základných pilieroch daných náboženstiev. Aj keď hlavné miesto mal islám, nebolo to jediné náboženstvo, ktoré sa v tejto etape zapojilo do teroristických akcií. Dlhoročný konflikt medzi Izraelom a Palestínou bol pre miestnych teroristov možnosťou k zorganizovaniu niekoľkých útokov, medzi ktoré patria útoky na palestínskych hodnostárov a zavraždenie izraelského premiéra Jicchaka Rabina v novembri roku 1995. Do povedomia sa dostali aj stúpenci budhizmu, hinduizmu či kresťanstva, ktorí boli členmi japonskej sekty

Óm šinrikkó. Táto sekta stojí za prvým teroristickým útokom v ktorom bola použitá biochemická zbraň, plyn sarin, ktorý napadá nervovú sústavu. Následkom toho sa vo svete objavili obavy z ďalšieho použitia biochemických zbraní na podobné účely (Rapoport, 2002).

Tak, ako sa v tretej vlne začali presadzovať únosy lietadiel, v 80. rokoch 20 storočia sa novou metódou stali samovražedné útoky. Prvé takéto útoky uskutočnili stúpenci šiítskeho terorizmu, konkrétne libanonského Hizballáhu, ktorí si vzali príklad zo samovražedných asasínov (Rapoport, 2002).

Náboženská vlna terorizmu trvá dodnes. Vyprofilovalo sa v nej mnoho významných teroristických organizácií, ktoré operujú viac menej po celom svete, ich najhlavnejším terčom sú však Spojené štáty americké. Medzi najznámejšie teroristické skupiny patria islámsky Hamás, Hizballáh a Al-Kajda (Rapoport, 2002). Práve toto islámske krídlo súčasného terorizmu je pre svet momentálne najväčšou hrozbou (Robejšek, 2004).

1.3. Typy terorizmu

Problematika terorizmu sa hlavne po 11. septembri 2001 stala centrom pozornosti médií, odborníkov, ale aj verejnosti. Nielen, že informácie o teroristických útokoch sú takmer každodennou súčasťou správ v médiách, v posledných rokoch je viditeľný aj nárast odbornej literatúry, ktorá sa venuje tejto téme. Aj keď by sa v dôsledku toho mohlo zdať, že informácie o terorizme sú dnes jednoznačné a takmer kompletne, skutočnosť je iná. Vzhľadom na veľkú diverzitu, ktorú terorizmus ponúka, je veľmi zložitá analyzovať presné, poprípade jednotné príčiny, ciele, ako aj prostriedky, ktoré teroristi využívajú. Tento fakt komplikuje aj určenie jednotlivých typov terorizmu, keďže mnohokrát ich hranice nie sú jasné. Rôzni autori (Bílková, 2009; Bonanate, 1997) uvádzajú rôzne typológie.

Typológia, ktorú popisuje Bílková (2009), sa od iných líši aj kategóriou nového a starého terorizmu. Pre starý terorizmus bola typická predovšetkým potreba zastrašiť čo najviac ľudí, počty obetí neboli pre tieto skupiny prvoradé. S touto formou terorizmu sa svet stretol prevažne počas studenej vojny, dôležitou súčasťou ich akcií bolo vyjadrenie politických potrieb. Začiatkom 90. rokov začal prevládať nový terorizmus, ktorý sa snažil zastrašiť a zároveň zabiť čo najviac ľudí. Príkladom takýchto útokov môže byť 11. september 2001 v Amerike.

Ak by sme chceli analyzovať teroristické skupiny podľa ich postoja k ideológiám, Bílková (2009) rozlišuje terorizmus politický (pravicový či ľavicový), etno-nacionálny (napríklad španielska ETA), náboženský (najznámejším príkladom sú islámske organizácie

Hamás, Al-Káida či Hizballáh) a jednopoložkový (napríklad ekoterizmus, protipotratoý terorizmus).

Z geopolitického hľadiska môžu byť teroristické útoky vykonávané na rôznych úrovňach. Najmenší dopad na svetovú populáciu má domáci, alebo národný terorizmus, ktorého cieľom je jeden konkrétny štát. Pre svet sú však najväčšou hrozbou aktivity medzinárodne, transnacionálne, či globálne orientovaných skupín. Tieto skupiny sa vyznačujú vysokou mobilitou a ohrozovaním viacerých krajín súčasne (Bílková, 2009).

Klasifikácia podľa Bílkovej (2009) obsahuje aj kategóriu štátneho a neštátneho terorizmu. Názory odborníkov na túto kategóriu sa však líšia. Zatiaľ čo pre jednu skupinu sú teroristické len akcie neštátnych skupín s cieľom destabilizovať systém, iní navyše vylučujú aj boje za národné oslobodenie. V každom prípade, za štátny je považovaný taký terorizmus, ktorý vychádza zo strany štátu a je namierený proti obyvateľom, alebo proti iným štátom. Neštátny je výsledkom neštátnych organizácií, ako napríklad ETA, IRA, alebo Al- Káida.

Dnes sa v súvislosti s terorizmom hovorí aj o protipotratovom terorizme, ekoterizme, narkoterizme, kyberterizme či samovražednom terorizme.

Práve samovražedný terorizmus má pre teroristické skupiny veľký potenciál. Atentátnikom zaručuje určitú bezpečnosť, keďže pravdepodobnosť ich chytenia je minimálna. Taktiež šetrí náklady, ale zvyšuje psychologický účinok akcie a materiálne škody (Mika, 2003). V 80. rokoch sa predpokladalo, že títo samovražední atentátnici sú mladí, nezamestnaní, šialení fanatici, ale pravdou je, že vo väčšine prípadov sa jedná o vzdelané osoby pochádzajúce z dobre sociálne orientovaných rodín (Raděj, 2010).

1.4. Záver

V prvej kapitole bolo mojím cieľom analyzovať terorizmus ako problém, ktorý sa zrodil počas Veľkej francúzskej revolúcie a v priebehu vyše dvesto rokov sa stal hrozbou pre všetky kontinenty. Dnes, okrem lokálnych teroristických skupín, operuje vo svete mnoho globálnych, pričom terčom ich útokov sa môže stať každá krajina, mesto, či jednotlivec. Práve vzťah, ktorý je výsledkom kontaktu nadnárodných teroristických skupín a multikultúrneho sveta 21. storočia, bude predmetom ďalšej kapitoly.

2. Multikultúrny svet, vzťahy multikultúrneho sveta a terorizmu

Ako z názvu mojej bakalárskej práce vyplýva, hlavnou témou by mala byť analýza pomerov medzi terorizmom a multikultúrnym svetom. Fenomén terorizmu som popísala už v prvej kapitole. V druhej časti sa chcem venovať problematike multikulturalizmu, ako aj samotnému vzťahu týchto dvoch javov.

2.1. Multikulturalizmus, kultúra a etnicita

Podstata multikulturalizmu tkvie v spolužití príslušníkov rozličných kultúr na určitom území s cieľom ponechať týmto skupinám voľnosť (Müller, 2010). Keďže sa nachádzajú v tesnej blízkosti, dochádza medzi nimi k vzájomnému vplyvu, interakcii a vzájomnej komunikácii. Je pochopiteľné, že v takejto situácii mnohokrát dochádza k problémom a komplikáciám, ktoré narúšajú bezproblémové spolužitie. Záleží na tom, ako veľký je rozdiel medzi kultúrami, ich idejami a hodnotami a ako veľkú priepasť táto disharmónia vytvára (Krejčí, 2002). Multikulturalizmus má dva protipóly. Zaručuje ľudskú rozmanitosť, ale zároveň brzdí začleňovanie prisťahovalcov do majoritnej spoločnosti (Eriksen, 2007).

Vzhľadom na fakt, že v otázkach multikulturalizmu hrajú hlavnú rolu kultúry, je potrebné poznamenať, že v mojej práci kultúru chápem z antropologického hľadiska, a to ako „*systém artefaktov, sociokultúrnych regulatív a idejí zdieľaných a predávaných členmi určitej spoločnosti*“ (Soukup, 2004, s.640). Antropologický prístup k štúdiu kultúry zaviedol E. B. Tylor v roku 1871 v diele Primitívna kultúra (Soukup, 2004). Veľmi blízko k pojmu kultúra má pojem etnicita. Svoju etnickú príslušnosť ľudia definujú predovšetkým na základe fyzickej podobnosti s ostatnými členmi skupiny. Tá symbolizuje spoločný pôvod, zatiaľ čo odlišný výzor značí opak. Etnicita sa viaže aj na existenciu spoločného jazyka, kolektívnych skúseností, zvykov, či skupinovej solidarity (Tesař, 2007).

Ako je vidieť, podstatná časť týchto definícií sa prekrýva. V oboch prípadoch totiž hrá významnú úlohu zdieľanie spoločných hodnôt a idejí. V odbornej literatúre sa ku vzťahu medzi kultúrou a etnicitou autori častokrát stavajú navzájom protikladne. Napríklad Eriksen (2007) upozorňuje, že neexistuje žiadne priame spojenie medzi týmito dvomi javmi. Odôvodňuje to tvrdením, že existujú aj také etnické skupiny, v ktorých dochádza ku kultúrnej variabilite, no zároveň aj mnoho etník s totožnou kultúrou. Ako hlavný uvádza dôvod, že zatiaľ čo etnicita sa v prvom rade vzťahuje k spoločnému pôvodu, kultúra apeluje na zdieľané normy či ideje. Dalo by sa povedať, že oponentom Eriksena je Tesař (2007), ktorý neodlišuje

kultúru a etnicitu.

Ústrednou témou tejto práce je analýza terorizmu, ktorý útočí na inakosť a rozdielnosť ako takú. Vzhľadom na povahu dnešného sveta, ktorý je poznačený miešaním kultúr, národností, etník, náboženstiev, či dokonca politických ideológií, nemôžem z tohto celku vyčleniť len jednu kategóriu a venovať sa len tej. Myslím si, že práve v prepojenosti ich všetkých je podstata multikultúrneho sveta a preto budem aj etnicitu a kultúru chápať ako blízke, do značnej miery prepojené javy.

2.2. Prist'ahovalctvo

Dnes je potreba patriť do skupiny, ktorá sa definuje na základe kultúrnej, etnickej, alebo národnostnej podobnosti, silnejšia ako kedykoľvek predtým. Ľudstvo vo svojich začiatkoch vytváralo pomerne riedke osídlenie krajiny. Osoby, s ktorými sa jedinec stretával, pochádzali z jeho dediny, alebo obce, poprípade z okolitých obcí. Kontakt s cudzincom bol veľmi sporadický (Tesař, 2007).

Dnes sa denno denne pohybujeme vo veľkom dave cudzích ľudí. Práve preto sa u človeka stupňuje túžba niekam patriť, nakoľko skupina mu môže poskytnúť nielen stabilitu, ale aj ochranu a bezpečnosť (Eriksen, 2007; Tesař, 2007).

Multikultúrny svet, ako ho dnes poznáme, predovšetkým európsky kontinent, sa z veľkej časti začal vytvárať začiatkom 20. storočia. V tej dobe bola hlavným merítkom odlišnosti jazyková príslušnosť a politické ambície jednotlivých štátov. Výsledkom práve týchto politických nárokov bola 1. svetová vojna (Krejčí, 2002).

Studená vojna priniesla ďalšie rozdelenie sveta. Stredná a východná Európa sa pod vplyvom Ruska vzdialila od Západu, v čoho dôsledku vznikla v týchto satelitných krajinách sociálna, kultúrna a ekonomicko-politická priepasť. Zároveň sa v tomto období krajiny Západu museli zbaviť svojich kolónií v treťom svete. Práve odtiaľ prišla veľká vlna prist'ahovalcov. Často sa jednalo o ľudí, ktorí boli novým režimom v krajine označení za spolupracovníkov kolonizátorov a jedinou ich možnosťou bolo opustiť túto krajinu a prísť žiť do krajiny bývalého kolonizátora. Boli medzi nimi stúpenci islámu, hinduizmu, kresťanstva, ako aj osoby bez vyznania (Krejčí, 2002).

Ďalšia vlna prist'ahovalcov, na prelome 60. a 70. rokov, bola tvorená robotníkmi, ktorí boli do Európy pozvaní ako pracovná sila. Predpokladalo sa, že po skončení ich prác sa vrátia do svojej vlasti. V 70. rokoch však prišlo obdobie veľkých hospodárskych kríz a títo robotníci sa aj s rodinami natrvalo usídlili v krajinách Európy. Od tejto doby do Európy prichádzajú

d'alší prisťahovalci, ktorí tu hľadajú lepšie životné podmienky ako sú tie v ich pôvodnej krajine (Krejčí, 2002).

K tejto situácii museli európske krajiny zaujať jasný postoj. Vo Francúzsku zaviedli politiku asimilácie, ktorou chceli z prisťahovalcov a ich potomkov urobiť skutočných Francúzov. Inú cestu si zvolili vo Veľkej Británii. Vydali sa cestou multikulturalizmu, požadovali, aby sa menšiny naučili jazyk a uznávali miestne inštitúcie, mohli si však ponechať svoje zvyky či vierovyznanie. Tento prístup sa spočiatku osvedčil, imigranti si boli schopní zabezpečiť lepšie životné podmienky ako v ostatných krajinách (Masci, 2005). Tento model však zároveň slúžil ako sito, keďže šance uspieť v novej krajine boli do značnej miery ponechané v rukách samotných prisťahovalcov. Práve z tohto dôvodu sa Veľká Británia nestretla s takým hromadným príchodom imigrantov. V nasledujúcich rokoch model prebrali aj ďalšie európske štáty ako Holandsko, Belgicko a Nemecko (Müller, 2010). V roku 2010 však nemecká kancelárka Angela Merkelová zhodnotila, že v tejto krajine sa politika multikulturalizmu voči prisťahovalcom z arabských krajín neosvedčila (ČTK, 2010). Dnes celkovo prevláda v spoločnosti názor, že oba tieto prístupy, francúzsky aj britský model integrácie, zlyhali. Miesto toho, aby sa imigranti do majoritnej spoločnosti začlenili, sa z nej naopak vyčleňujú a ich odlišné hodnoty a nesúhlas s hodnotami okolia sa môžu v niektorých prípadoch stať pôvodcami násilného, agresívneho, alebo teroristického chovania. Za mnohé môžem spomenúť útoky na londýnsku hromadnú dopravu (Müller, 2010).

V Spojených štátoch amerických prebehlo prijímanie nových obyvateľov formou tzv. Taviaci kotla. Zo značne heterogenizovanej spoločnosti postupne vznikla spoločnosť takmer homogenická (Buzan, Waever & Wilde 2005). Tento prístup nebol pre Európu možný, keďže európske národy majú dlhú a pevnú históriu, ktorú by nebolo možné takto ľahko potlačiť (Janicki, 2005).

To, ako sa imigranti začlenia do novej spoločnosti, závisí od ich pôvodnej krajiny. Pokiaľ prichádzajú z chudobných krajín, poprípade z tých, ktoré rešpektujú západný svet, ich akulturácie prebieha jednoduchšie, ako v prípade imigrantov z bohatších, alebo kultúrne značne odlišných krajín. V druhom prípade dochádza k vytváraniu kultúrnych, či etnických diaspor, ktoré môžu byť sústredené v ghettách. Práve na hranici, ktorá oddeľuje väčšinovú a menšinovú spoločnosť, vzniká podstatná časť konfliktov (Krejčí, 2002). Ako v európskych štátoch, kde je silné národné cítenie, tak aj v Spojených štátoch amerických, ktoré sú v podstate vytvorené masívnym prisťahovalectvom, sa rodia negatívne, xenofóbne postoje voči týmto novo prichádzajúcim obyvateľom. Hlavným dôvodom sú obavy z narušenia kultúrnej

a etnickej identity majoritnej spoločnosti. Môžem uviesť príklad z Nórska, krajiny, ktorá je považovaná za značne tolerantnú a otvorenú voči imigrantom. Vzhľadom na vzrastajúcu komunitu moslimov sa objavil návrh na prebudovanie bývalých protestantských kostolov na islámske mešity. Krajinou sa prehnala vlna nepokojov a tento návrh bol zamietnutý (Hobsbawm, 2009).

Dnes migrácia postihuje geograficky rozľahlejšie územia ako to bolo v minulosti. Dôvodov je viacero. Komunikačné prostriedky umožňujú ľuďom rýchly prísun informácií, okrem iného aj informácií o ekonomickej a pracovnej situácii v ostatných krajinách. Vďaka rozvinutému systému dopravy je odchod z krajiny pôvodu lacnejší a rýchlejší ako pred pár rokmi. Z globálneho hľadiska je však počet emigrantov pomerne nízky, v roku 2004 sa jednalo len o 3 percentá ľudstva. Narozdiel od minulosti, keď bolo jednoduché určiť, z ktorých krajín ľudia odchádzajú a ktoré krajiny sú hlavnými cieľovými destináciami, dnes je situácia iná. Tá istá krajina môže spadať do oboch kategórií, alebo môže tiež byť len tranzitnou zastávkou na ceste do ďalšej. Takýmto príkladom je Mexiko, ktoré využívajú Guatemálci na ceste do Spojených štátov, alebo Lýbia, ktorá je tranzitným miestom pre Čaďanov (Naím, 2008).

Ako z podstaty multikulturalizmu vyplýva, v dnešnom svete dochádza k neustálym kontaktom rôznych kultúr. Preto považujem za potrebné spomenúť Eriksenov (2007) kultúrny terorizmus, ktorý je v podstate vyjadrením vzťahu k vlastnej kultúre. Nejedná sa však o prijateľnú, pozitívnu náklonnosť voči vlastnej kultúre, ale o fanatizmus. Jedinec sa rodí do danej kultúry a tá mu poskytuje rámec, v ktorom sa má človek pohybovať aj po zvyšok života, pretože mu práve táto kultúra zaručuje jeho identitu. Jedinec sa v podstate pohybuje vnútri klietky, z ktorej by nemal vyjsť v ústrety iným kultúram. Kultúry však nie sú ohraničené a preto ani nikdy nebude možné, aby kultúrne hranice boli totožné so štátnymi, ktoré by človeka držali.

2.3. Samuel Huntington a Stret civilizácií

Problematiku multikultúrneho sveta podstatnou mierou obohatil aj americký politológ Samuel Huntington, keď v roku 1993 publikoval v časopise *Foreign Affairs* článok a o šesť rokov neskôr aj knihu *Stret civilizácií* (Huntington, 2001). Tá zaujala odbornú, ale aj laickú verejnosť natoľko, že sa stala predmetom mnohých diskusií. Keďže sa jedná o rozsiahlu, a podľa môjho názoru pomerne významnú prácu v oblasti medzikultúrnych kontaktov, rozhodla som sa hlavné myšlienky tohto diela zhrnúť v samostatnej podkapitole.

Huntington (2001) popisuje sedem až osem hlavných civilizácií, ktoré po konci studenej vojny a rozpade troch mocenských blokov prichádzajú do neustáleho kontaktu. V ich dôsledku dochádza nielen ku spolupráci, ale aj k rozbrojom. Počas druhej polovice 20. storočia hrali hlavnú úlohu ideologické, politické, či ekonomické rozdiely. Koncom 20. storočia však začína byť dôraz kladený na kultúru ako zjednocujúci, ale aj rozdeľujúci prvok. To sa ukázalo aj v prípade rozdeleného Nemecka, kde po konci studenej vojny vyhrala spoločná kultúra nad dvomi rozdielnymi ideológiami.

Civilizácia je najvyšším možným uskupením ľudí, ktorých spája spoločná kultúrna identita, konkrétne jazyk, história, náboženstvo, alebo inštitúcie. Tak ako v prípade kultúr, ani tu však nemôžeme hovoriť o konkrétnych hraniciach. Napriek tomu, keď sa zameriame na odlišnosti medzi týmito hlavnými civilizáciami, vidíme pomerne jasné hranice (Huntington, 2001).

Ako som už vyššie uviedla, v súčasnosti môžeme vymedziť niekoľko hlavných civilizácií, ktoré sa podieľajú na aktuálnom dianí vo svete. Prvou z nich je čínska civilizácia. V časopise *Foreign Affairs* bola označená ako konfuciánska, podľa Huntingtona (2001) ju ale pojem čínska vystihuje lepšie. Ďalej sa jedná o civilizáciu japonskú, aj keď tá býva niekedy spájaná s čínskou a súhrnne sú nazývané ako civilizácie Ďalekého východu. Na ázijskom kontinente nájdeme aj hinduistickú civilizáciu. Je výsledkom postupného striedania sa mnohých iných uskupení, ktoré sa vo všeobecnosti nazývajú indické, či hinduistické. Ak však hovoríme o súčasnosti, preferuje sa názov hinduistická. V 7. storočí nášho letopočtu vznikla islamská civilizácia, ktorá sa pomerne rýchlo rozšírila z arabského polostrova na okolité územia. Práve v dôsledku toho v nej môžeme rozlíšiť niekoľko odnoží, označovaných aj ako subcivilizácie. Medzi ne patrí napríklad arabská, turecká či malajzijská. Na hranici Európy a Ázie nájdeme slovansko- ortodoxnú civilizáciu. Ďalšou je západná civilizácia, ktorá sa začala rodiť koncom prvého tisícročia po Kristovi. Z historického hľadiska je totožná s európskou civilizáciou, dnes sa však za Západ považujú krajiny, ktoré vyznávajú západné kresťanstvo. V Južnej Amerike prevláda latinskoamerická civilizácia. Je výsledkom vplyvu Európy, na druhej strane si však zachovala domorodé kultúry, ktoré rozličnou mierou prispeli k sformovaniu tejto civilizácie. Poslednou je africká civilizácia. Jej existencia je častokrát spochybňovaná, keďže v Afrike nie je ustálená situácia ani ohľadom kmeňovej identity mnohých obyvateľov. Ak by sme však chceli uznávať túto civilizáciu, jednalo by sa o africkú a subsaharskú Afriku, pričom jadrom tejto civilizácie by bola Juhoafrická republika (Huntington, 2001).

Väčšina aktuálnych problémov, ktoré oscilujú medzi rozličnými etnickými a kultúrnymi skupinami, sa odohráva na okrajoch týchto civilizácií. Najvýraznejší rozpor je medzi Západom a ostatnými, nezápadnými. Tie netvorí tak pevný celok, ako samotný Západ a preto si musia nájsť spôsob, ako čeliť týmto západným hodnotám a záujmom, ktoré sú dnes pretláčané do popredia. Môžeme rozlíšiť dva typy reakcie na moc Západu, nezápadné spoločnosti sa buď snažia napodobniť Západ a v podstate sa pridať na jeho stranu, alebo sa snažia samé zvýšiť svoju moc a konkurovať Západu. Túto druhú alternatívu propaguje hlavne islámska a čínska civilizácia (Huntington, 2001). Výstižny komentár ponúkol v časopise Foreign Affairs Tony Blair (2007) keď uviedol, že situácia, v ktorej sa dnes nachádzame, je bojom hodnôt a vyhrať môže len ten, kto presadí tie svoje.

Snahy nezápadných civilizácií o vzostup, modernizáciu a pozápadnenie vedú k zmenšovaniu moci Západu. Hoci stále vidíme túto civilizáciu ako hlavného hráča, v dôsledku nahromadených, predovšetkým ekonomických problémov, jej moc pomaly slabne. Nezápadné spoločnosti naopak zvyšujú svoje šance vďaka rastúcej vzdelanosti, gramotnosti a urbanizácii. Dochádza k obrodeniu, k preferovaniu vlastnej kultúry a odmietaniu západnej. Aj keď stret civilizácií sa týka všetkých vyššie spomenutých, momentálne najvýraznejší konflikt môžeme vidieť zo strany stúpencov islámu (Huntington, 2001).

2.4. Moslimský terorizmus

V dnešnej dobe sú práve prívrženci islámu v oblasti terorizmu najaktívnejšou skupinou. Ako naznačuje Huntington (2001), ich útoky sú mierené najmä proti západnému svetu. Aby sme chápali tento konflikt, je dôležité pozrieť sa na počiatky islámskej nenávisťi voči Západu, ako aj na súčasné nezhody, ktoré podnecujú takéto násilné chovanie moslimov.

2.4.1. Križiacke výpravy

Problémy medzi islámským a kresťanským svetom majú počiatky už v dobe stredoveku, keď pápež Urban II. inicioval podniknutie križiackých výprav. Tieto výpravy boli snahou Európanov o prinavrátenie pôvodných európskych území v severnej Afrike a na strednom východe, ktoré obsadili moslimovia. Dalo by sa teda povedať, že križiacke výpravy boli prvým pokusom Európy zastaviť šírenie islámu do kresťanských oblastí. Aj keď prvá výprava v roku 1099 bola úspešná a križiaci dobyli Jeruzalém, v ďalších etapách už nedokázali prekonať moslimov a v konečnom dôsledku výpravy nedosiahli úspech, ktorý si na začiatku vytýčili (Cardini, 2004; Spencer, 2006).

2.4.2. Explózia islámu a jeho modernizácia

Sila islámu rozhodne spočíva v jeho populačnej explózii. Toto náboženstvo je dnes najrýchlejšie rastúcim náboženstvom sveta vďaka migrácii a pôrodnosti jeho stúpcov (Janicki, 2005), čoho následkom je aj jeho demografický rozptyl. Naopak, európska populácia starne a počet jej príslušníkov klesá. Logickým dôsledkom tohto stavu v európskej spoločnosti je nárast počtu voľných pracovných pozícií. Ak sa v Európe nenájdu vhodní zamestnanci, imigranti sa stávajú vhodnou pracovnou silou. Medzi krajiny Európy s najväčším podielom moslimských prisťahovalcov patrí Taliansko, kde tvoria necelé 2% populácie, v Nemecku 4% a vo Francúzsku takmer 10% (Spencer, 2006). Nastáva tak situácia, keď vedľa seba žijú príslušníci rozličných kultúr, ktorí sú na sebe navzájom závislí. Toto spolužitie je však narúšané práve v dôsledku rozličných hodnôt, ktoré jednotlivé kultúry vyznávajú. Problémy nevznikajú len medzi priamymi prisťahovalcami, ale aj medzi ich potomkami, ktorí sa už narodili v tejto kultúrnej odlišnej krajine. Rodinou sú im ale vštepované také hodnoty, ktoré sú následne prekážkou pre ich zaradenie do väčšinovej spoločnosti. V prípade Francúzska, ktoré hostí najpočetnejšiu komunitu moslimov v Európe, sa dokonca častokrát jedná o druhú až tretiu generáciu potomkov, ktorí však majú väčšie problémy začleniť sa do spoločnosti ako ich predkovia, ktorí sem emigrovali. Nie je nezvyčajné, že útočiskom pre nich sa stáva islamizmus (Müller, 2010).

Korene islamizmu siahajú do začiatku druhej polovice 20. storočia. Počas prebiehajúcej dekolonizácie a pod vplyvom nastupujúceho socializmu sa v arabskom svete začali tvoriť národne- oslobodenecké a socialistické hnutia. Nedosiahli však taký úspech ako podobné hnutia v Európe a k moci sa koncom 60. rokov dostali islamisti. Toto hnutie malo za cieľ reislamizáciu spoločnosti, vrátane presadenia antimoderných a antizápadných hodnôt. Islamizmus zneužil islám a degradoval ho ako náboženstvo a kultúru na politickú ideológiu, ktorá mala za cieľ pozdvihnúť islamskú spoločnosť. Dnes predstavuje islamizmus pre západnú spoločnosť hrozbu, ktorá vyplýva z jeho radikálneho fundamentalistického krídla. Zároveň však nie je schopný byť pre Západ rovnocennou konkurenciou čo sa týka politicko- spoločenského usporiadania (Barša, 2001).

Modernizácia islámu by mohla byť vhodnou cestou pre čiastočné zmazanie rozdielov medzi Západom a arabskými krajinami. Podľa Robejška (2004) je nutné modernizovať islám a nečakať, kedy začne táto modernizácia z podnetu samotných vyznávačov moslimskej viery. V dnešnej spoločnosti sú totiž mnohé islamské hodnoty, napríklad v oblasti ľudských práv, postavenia žien v spoločnosti, telesných trestov, prepojenia duchovnej a svetskej moci,

v tvrdom rozpore s hodnotami západného sveta, čo by mohlo mať pre nás značne negatívne dôsledky. Islamský svet bez modernizácie by sa mohol stať civilizáciou zaostalou, ktorá by bola schopná si naplno nárokovať šírenie a dodržiavanie svojich hodnôt a ohroziť tak náš svet. Proces modernizácie ale nemôže mať urýchlený priebeh, nakoľko sa jedná o zmenu fungovania tak veľkého celku ako je spoločnosť (Robejšek, 2004).

Existujú dve alternatívy, ako sa môžu nezápadné spoločnosti modernizovať. V prvom prípade sa jedná o modernizáciu vychádzajúcu z vlastných zdrojov, v druhom prípade môže modernizácia prebehnúť cestou pozápadnenia. Ak sa však začnú urýchlene prijímať západné hodnoty, môže dôjsť k poklesu vplyvu západnej kultúry a následne k opätovnému príklonu k vlastnej, pôvodnej kultúre, pričom sa vzťah k nej utuží viac ako predtým (Huntington, 2001). Na základe toho môžeme zhodnotiť, že aj v prípade, ak nastane modernizácia formou pozápadnenia islámskej spoločnosti, nie je pre Západ definitívnou zárukou pozitívnej zmeny.

2.4.3. Islám verzus Západ

Pre moslimské krajiny je ale možnosť modernizácie cestou pozápadnenia neprijateľná a odmietajú ju. Nechcú prijať a stotožniť sa so západnými hodnotami a inštitúciami, ktoré im Západ ponúka. Vidia ich ako skazené, nečisté, odporujúce ich vlastnej kultúre, a atraktívne, ale nie v pozitívnom zmysle slova. Ich príťažlivosť spočíva v tom, že pre jedinca sú pokušením a môžu mať za následok morálny úpadok človeka. Rovnako tak odmietajú uznať nadradenosť Západu v politickej, hospodárskej a ekonomickej sfére a chcú zamedziť vplyvu západných mocností na fungovanie ich spoločnosti (Huntington, 2001).

Hoci dnes veľká časť konfliktov vo svete vzniká v dôsledku kontrastu hodnôt Západu a moslimských krajín, tento konflikt nie je jediný. Vzťah západných a ázijských krajín je rovnako poznačený odlišnými hodnotami, ktoré ich obyvatelia vyznávajú. Jadrom všetkých takýchto konfliktov je odlišnosť kultúr týchto troch civilizácií, ktoré si navzájom odporujú, nechcú prijať hodnoty a normy tej druhej a zároveň sami seba vidia ako tú jedinou správnu a nadradenú kultúru (Huntington, 2001).

Na základe toho, do akej kultúry jedinec patrí, interpretuje okolitú realitu a hodnotí konanie ostatných, či už vrámci danej kultúry, alebo mimo nej. Jedinec, ako príslušník kultúry, je formovaný širokou škálou hodnôt, noriem a idejí. Vo vzťahu k terorizmu môžeme vyzdvihnúť vplyv kultúry na postoj človeka k násiliu. Je známe, že jednotlivé kultúry odlišne hodnotia násilie a rozchádzajú sa v názore, aké chovanie je prijateľné a aké je už v rozpore s hodnotami, poprípade zákonom. Teroristické tendencie sa častokrát rodia práve v takých

kultúrach, ktoré sa k násiliu stavajú kladne a jeho použitie v určitých prípadoch ospravedlňujú (Ibáñez, 2009).

Tento rozdiel môžeme vidieť aj medzi islámskou a západnou kultúrou. Mocnou zbraňou v rukách moslimských prívržencov je ich odhodlanie zabíjať. Teroristické atentáty, ktoré páchajú, sú pre západné spoločnosti nepochopiteľným a iracionálnym konaním. Pre moslimov je však toto chovanie spôsobom, ako môžu povýšiť svoju kultúru nad tie ostatné (Müller, 2005).

Ako som uviedla už v časti týkajúcej sa definícií terorizmu, problematika tohto fenoménu nie je ľahko uchopiteľná. Ani z hľadiska vymedzenia pojmu terorizmus, a ani z hľadiska definovania jeho príčin. Pôvodcom teroristických aktivít môžu byť ekonomické, náboženské, politické a iné faktory. Kultúrna odlišnosť rozhodne nie je jediným zdrojom týchto konfliktov. Vzhľadom na fakt, že kultúra v sebe zahŕňa aj ekonomickú, náboženskú a politickú zložku, nie je jednoduché ich od seba dokonale oddeliť a vysvetľovať príčinu len na základe jednej z nich. S týmto problémom sa potýkajú aj samotní odborníci, ktorí sa venujú terorizmu. Zatiaľ čo jední vyzdvihujú úlohu politiky a ekonómie, iní sa opierajú o kultúru a náboženstvo. Z tohto dôvodu je potrebné uplatňovať taký prístup, ktorý bude zohľadňovať všetky druhy príčin (Ibáñez, 2009).

2.5. Londýn, Bali, Utoya a Boston ako príklady útokov mierených proti odlišným hodnotám

Cieľom mojej bakalárskej práce je prístup k terorizmu z hľadiska kultúrnej odlišnosti jednotlivých spoločností, ktorá sa môže stať živnou pôdou tejto formy násilia. Z dôvodu, ktorý som už uviedla, považujem za potrebné vysvetliť a zopakovať, že pre mňa hrá hlavnú úlohu uznávanie odlišných hodnôt v daných spoločnostiach. Hodnôt ako základných stavebných prvkov každej kultúry. Práve nerešpektovanie a nechápanie hodnôt tých druhých, a odpor voči nim, je pre mňa rozhodujúci a dôležitejší ako to, či tieto hodnoty majú ekonomický, náboženský, alebo politický podtext. Na najbližších stranách uvediem štyri prípady teroristických útokov, ktoré boli iniciované práve v dôsledku hodnotových nezhôd. Teroristický útok z augusta roku 2011 na nórskom ostrove Utoya je mierne odlišný od ostatných. Nejedná sa totiž o moslimský terorizmus a primárne nie je mierený ani proti Západu. Aj tu však môžeme nájsť známky boja proti hodnotám tých druhých a preto si myslím, že Utoya patrí do tejto skupiny útokov.

2.5.1. Teroristický útok v Londýne

Západná civilizácia žila dlhodobo v domnení, že integrácia imigrantov funguje a nehrozia žiadne problémy spojené s nevraživosťou odlišných národov, etník, náboženstiev či kultúr. Preto boli útoky z júla roku 2005 v Londýne veľkým prekvapením. Vyšetrením sa zistilo, že atentátníkmi sú práve potomkovia imigrantov o ktorých sa už predpokladalo, že sa aspoň sčasti začlenili do britskej spoločnosti a prijali ju za svoju (Müller, 2010).

Tri mesiace po útokoch priniesla britská BBC (Suleaman, 2005) informácie o identite jedného z útočníkov. Jeho meno bolo Mohammed Sidique Khan, medzi anglickými priateľmi mal prezývku Sid. Podľa výpovede týchto priateľov bol Sid plne začlenený do britskej spoločnosti. Vyrastal v susedstve mnohých bielych Európanov a s európskymi rovesníkmi trávil veľa času. Nikdy si u Sida nevšimli žiadnu zmienku o isláme, dokonca tvrdili, že s inými moslimami sa nestretával a nechodil ani do mešity. Dokonca ani v prípade, keď na ich škole prepukli konflikty medzi ázijskými a európskymi chlapcami, sa aktívne nezapojil do riešenia tejto situácie. Nebol spoločnosťou odsudzovaný kvôli kultúrnej či náboženskej odlišnosti, a ani ekonomicky nebol znevýhodňovaný. Po zverejnení Sidovej identity sa však rozhodli o ňom prehovoriť aj ďalší moslimovia, ktorí ho poznali. Podľa ich výpovedí nebola pravda, že sa nestýkal s inými moslimami. Častokrát s nimi trávil čas a hral rôzne športy. Pre Suleamana nebolo jednoduché získať informácie od týchto moslimov z dvoch dôvodov. Bol to strach, obávali sa ich zneužitia v médiách, ale aj samotné prekvapenie, že takéto hrozivé teroristické útoky naplánovali traja mladí členovia ich komunity. Aj po odvysielaní záberov, na ktorých bol Sid zachytený pri teroristickom čine, mnohí tieto obvinenia spochybňovali.

Suleaman (2005) na konci článku zdôrazňuje potrebu nájsť spôsoby, ako eliminovať možnosť takýchto ničivých udalostí. V britskej spoločnosti žije mnoho moslimov a útočníci zo 7. júla 2005 nemusia byť jediní, ktorí na prvý pohľad uznali západné hodnoty, vo vnútri sú však s nimi v tvrdom konflikte.

2.5.2. Útoky na ostrove Bali

Atentátnici zodpovední za tieto teroristické útoky sa netajili tým, že ich hlavným cieľom bolo poškodiť západnú kultúru. Keďže indonézsky ostrov Bali patrí k najvyhľadávanejším destináciám na svete, a to predovšetkým zo strany príslušníkov vyspelej západnej spoločnosti, hlavným terčom týchto útokov sa stali také miesta, kde sa očakával najväčší počet turistov. K výbuchu bômb došlo vo večerných hodinách 12. októbra

2002 (Hitchcock & Putra, 2007). Prvé dve nálože odpálili atentátnici v centre rušného nočného života, v blízkosti tanečných klubov Sari a Paddy's Bar. Tretia nálož vybuchla pri americkom konzuláte (ČT24, 2008). Celkovo si útoky vyžiadali 202 obetí, z čoho až v 88 prípadoch sa jednalo o občanov Austrálie. Práve Austrálčania niesli tieto útoky veľmi ťažko. Vďaka blízkosti Austrálie a Indonézie sa považovali za susedov a Bali bolo pre nich nielen turistickým rajom, ale hlavne bezpečným miestom (Hughes, 2002). Pri útokoch prišli o život občania 23 krajín a k zodpovednosti za ne sa prihlásila ázijská skupina moslimských teroristov, Jemaah Islamiyah (Miller & Shears, 2012).

2.5.3. Nórsky útok

Európou v posledných rokoch otriasol hlavne nórsky teroristický útok, ktorý sa odohral dňa 22. júla 2011. Táto udalosť sa líši od predchádzajúcich v dvoch základných bodoch. Útočníkom nebol stúpenec islámu a útok nebol namierený výhradne proti západným hodnotám. Za útoky je zodpovedný mladý nórsky pravicový extrémista a fundamentálny kresťan, Anders Breivik. Jeho útok prebehol v dvoch vlnách. Najprv odpálil nálož vo vládnej štvrti Osla, pretože politici sú podľa neho zodpovední za nárast počtu moslimov v krajine, a následne sa premiestnil na ostrov Utoya, kde zastrelil takmer 70 ľudí. Jednalo sa o ľavicovo zmýšľajúcu mládež, ktorá na tomto ostrove táborila. Názory tejto mládeže, rovnako ako v prípade nórskeho politikov, Breivik odmietal, videl v nich príčinu nárastu imigrantov v Nórsku a rozhodol sa zaútočiť proti nim.

Na európske pomery je populácia tejto krajiny malá a značne homogénna a aj z tohto dôvodu má minimálne bezpečnostné mechanizmy. Síce už niekoľko krát odmietla vstúpiť do Európskej Únie, voči iným národom a kultúram je otvorená. Breivikovo konanie bolo motivované práve snahou ochrániť Nórsko pred cudzincami a príchodom multikulturalizmu. Paradoxne, tento čin ranil Nórov viac ako čokoľvek iné, pretože nedokázali pochopiť, že proti Nórom útočil Nór. Aj keď cieľom útoku mali byť odlišné hodnoty, ktoré vyznávala ľavicová mládež, vo výsledku priamo napádal práve zažité nórske hodnoty, ako otvorenosť, tolerancia a sloboda prejavu (Anda, 2011).

2.5.4. Bostonský maratón

Najaktuálnejší teroristický útok je v tejto chvíli starý ani nie týždeň. Počas najstaršieho mestského maratónu na svete, maratónu v americkom Bostone, vybuchli 15. apríla 2013 pri cieľovej rovine dve bomby. Čo sa týka počtu obetí tohto útoku, v porovnaní s predošlými

sa jedná o veľmi nízke číslo, sú to len tri obeť a niekoľko desiatok zranených. Veľkú pozornosť si však tieto útoky vyslúžili tým, že opäť, po viac ako štyridsiatich rokoch od olympiády v Mníchove, sa terčom útokov stalo športové podujatie, navyše s takým veľkým medzinárodným významom.

Je dosť možné, že tieto útoky potvrdia teóriu, ktorú som popisovala už v prípade londýnskych útokov, a teda, že atentátnikmi sú miestni imigranti, ktorí v krajine, kde útok vykonali, žili niekoľko rokov. V tejto chvíli sú totiž podozriví dvaja bratia čečenského pôvodu, ktorí žili v Spojených štátoch amerických legálne približne desať rokov (Basu, Drash & Watkins, 2013).

Bratia odišli aj s rodinou z Čečenska do Ruska v 90. rokoch, z dôvodu vojenského konfliktu, a začiatkom nového desaťročia sa prisťahovali do Ameriky. Podľa výpovedí ich známych, medzi bratmi boli veľké rozdiely. Starší z dvojice bratov, Tamerlan Carnajev, nepôsobil na ľudí príliš milo. V minulosti bol preverovaný FBI v súvislosti s napojením na islámske teroristické organizácie, čo sa však po prešetrení nepotvrdilo. V roku 2009 bol zatknutý za domáce násilie. Tamerlan sa dokonca zdôveril svojmu známemu, že v Amerike nemá žiadneho amerického priateľa. Ako ďalej uviedli svedkovia, Tamerlan sa stal zarytým vyznávačom islámu len pred niekoľkými rokmi a podľa zásad tohto náboženstva nepil a ani nefajčil. Jeho mladší brat, Džochar, pôsobil na ľudí ako milý, skromný chlapec a čo sa týka spoločenského života, medzi amerických rovesníkov zapadol viac ako jeho starší brat. V minulosti dokonca pracoval ako plavčík na plavárni Harvardu a ako jeho šéf uviedol, neboli s ním žiadne problémy. Strýko týchto bratov, ktorí taktiež žije v Spojených štátoch, opísal ich rodinu ako mierumilovnú, avšak podotkol, že chlapci sa do spoločnosti nevedeli zaradiť, pretože v poslednej dobe, hlavne zo strany staršieho Tamerlana, postrehol kladný vzťah k islámu. Podľa strýka Tamerlan vyhlásil, že sa nebude venovať škole ani práci, pretože Boh s ním má plán. Jedna z výpovedí známych z okolia rodiny bratov Carnajevových uvádza, že bratia na internete vyhľadávali konšpiračné teórie o útokoch z 11. septembra a boli presvedčení, že boli zostrojené americkou vládou s cieľom poškodiť komunitu Moslimov v USA (Basu, Drash & Watkins, 2013).

2.6. Záver

Vzhľadom na charakter dnešného sveta nie je možné, aby nedochádzalo k stretávaniu odlišných kultúr, národov, etník, či náboženstiev, a teda aj názorov a hodnôt. Aký môže byť výsledok takéhoto kontaktu dvoch nesúhlasných postojov, nám zreteľne ukázali príklady

štyroch teroristických útokov, ktoré sa stali behom posledných desiatich rokov. Hlavnou silou terorizmu je šírenie strachu a médiá sú, či už vedome, alebo nevedome, vhodným prostriedkom pre túto činnosť. Tým, že informujú verejnosť o činoch teroristov, im umožňujú šíriť v spoločnosti ich myšlienky a postoje. Médiá sú tak pre teroristov vhodným komunikačným kanálom s dopadom na širokú verejnosť.

3. Médiá a terorizmus

Práve vo chvíli, keď som začala písať túto kapitolu, kapitolu o vzťahu médií a terorizmu, sa odohrali útoky v americkom Bostone. Dlhú dobu som odkladala napísanie tejto kapitoly, a nakoniec som si vybrala asi ten najlepší čas. Počas toho, ako som písala prvé riadky kapitoly, som na odreagovanie z času na čas sledovala dianie na rôznych spravodajských serveroch a sociálnej sieti. Práve tu sa v jednej chvíli na ploche objavilo niekoľko príspevkov, v ktorých ľudia vyjadrovali súcit s obet'ami útokov v Bostone. Vtom momente ma to prekvapilo o to viac, že som počas niekoľkých týždňov, dokonca mesiacov, čítala o rôznych teroristických útokoch, a začala som mať pocit, že sa v tejto oblasti už dosť dobre orientujem a registrujem všetky veľké teroristické útoky, ktoré sa odohrali minimálne od 11. septembra 2001. Boston mi však nič nevravel. Presne v tejto situácii som si mohla priamo vyskúšať a odsledovať, ako médiá informujú verejnosť o takejto udalosti.

3.1. Médiá a ich vplyv na verejnosť

Pre ľudí bola vždy typická výmena informácií, poznatkov a skúseností, vďaka čomu sme sa mohli ako rod stále posúvať na vývojovom rebríčku vpred, nachádzať nové spôsoby riešenia situácií a zhromažďovať znalosti. Vznikom tlače a následným príchodom ďalších masových médií sme sa stali súčasťou mocenského systému, ktorý ovplyvňuje celosvetové dianie a spoločnosť (Remišová, 2010).

Vzťah médií a spoločnosti je obojstranný. Ľudia ovplyvňujú médiá či už po technickej stránke, ale tiež tým, že demonštrujú svoje potreby a záujmy, na ktoré médiá reagujú. Na druhej strane, z viacerých výskumov je jasné, že aj médiá svojim obsahom ovplyvňujú ľudí, čo sa môže premietnuť v ich konaní alebo správaní. Silnou stránkou médií je ich moc a dopad na spoločnosť, vďaka čomu sa môžu stať nástrojom rozširovania tolerancie medzi národmi, kultúrami či náboženstvami, ale aj šíriť negatívne názory a postoje voči nim (Remišová, 2010). Moc médií spočíva v ich schopnosti manipulovať s myslením ľudí. Výberom tém, ktoré prezentujú, nám v podstate médiá určujú, o čom máme premýšľať a čo máme pokladať za realitu. Častokrát však tieto informácie nie sú presným odrazom skutočnosti, ktorá sa stala, a nám je tak podsúvaná nie skutočná, ale vykonštruovaná realita. Úlohu v ovplyvňovaní spoločnosti v celosvetovom merítku zohráva aj fakt, že dnes 90 percent informácií v médiách sprostredkujú tri najväčšie zahraničné spravodajské agentúry, Reuters, Agence France-Press a Associated Press, a tak dopad ich informácií

na verejnosť má obrovské rozmery. U všetkých troch prípadoch sa jedná o agentúry zo západných krajín, z čoho vyplýva, že najväčšia časť informácií, ktoré prinášajú médiá v rôznych častiach sveta, sú produktom západnej civilizácie a teda aj západnej kultúry. V tomto smere sa hovorí o amerikanizácii, alebo tiež o kultúrnom a mediálnom imperializme (Ftorek, 2010).

Televízia nám narozdiel od tlače prináša obraz aj zvuk a preto ju Brzezinski (1993) označuje za hlavný a najaktívnejší prostriedok, ktorým sa šíria západné hodnoty do ostatného sveta. Vzhľadom na to, že jeho kniha bola vydaná pred dvadsiatimi rokmi, nevenuje v nej pozornosť internetu. Myslím si však, že dnes je úloha televízie a internetu v tomto smere porovnateľná, obe tieto médiá majú v procese socializácie svoje miesto. Brzezinski (1993) uvádza, že najmä euroamerické televízne stanice do svojho programu zaraďujú vysielanie, ktoré je zamerané na zobrazovanie sexuality, násilia a senzácií. Filmy a seriály, ktoré sú častokrát vysielané v mnohých krajinách po celom svete, sa zas stávajú propagátormi západných hodnôt a životného štýlu. Aj na základe týchto programov sa v nezápadných krajinách vytvoril odpor voči Západu, voči jeho blahobytu, spôsobu života a hodnotám, ktoré sa takto Západ snaží šíriť do ostatných krajín.

3.2. Propaganda a počiatky šírenia teroristických myšlienok v médiách

Počiatky propagandy v médiách siahajú do obdobia prvej svetovej vojny, keď jej úlohou bolo prostredníctvom novín, fotografií, plagátov, filmov a verejných vystúpení významných osobností tej doby informovať verejnosť o vojenských operáciách a získať jej súhlas na ich vykonanie. Dnes je propaganda vnímaná ako manipulácia s verejnosťou a prostriedok na šírenie klamstiev. Propagandou sa skupina osôb snaží šíriť svoje záujmy medzi ostatnými ľuďmi a získať tak na svoju stranu nových prívržencov. Využíva manipuláciu a kontrolu informácií, ktoré potrebuje zverejniť, aby bol tento cieľ dosiahnutý (Ftorek, 2010).

Postupom času ako sa vyvíjali médiá, sa prehľbovala aj vzájomná závislosť médií a terorizmu a intenzita zobrazovania teroristických činov. Zatiaľ čo tlač umožňovala zverejniť len fotografie a text, so začiatkom rozhlasového a televízneho vysielania sa zväčšuje okruh možností. Spočiatku technológie neumožňovali vyhotoviť zábery z miesta udalosti, pretože technika bola sústredená iba v televíznych a filmových štúdiách. V 60. rokoch 20. storočia sa vysielanie dostalo na vyššiu úroveň a mohli byť odvysielané prvé televízne spravodajské zábery z miesta, kde sa udalosť odohrala. Jedna z prvých takýchto reportáží referovala

o vojne vo Vietname. Zábery nahraté z helikoptéri zobrazovali zničenú krajinu a taktiež rozhovory s vojakmi dodali reportážam nový rozmer. Prvé zábery teroristických útokov sa v médiách objavili v priebehu 70. rokov 20. storočia, informovali napríklad o útokoch na olympiáde v Mníchove. V posledných rokoch sa teroristom vďaka internetu otvorila ďalšia možnosť ako môžu šíriť svoje myšlienky a požiadavky. Záleží len na nich, čo na internete zverejnia, nie sú viazaní na vydavateľov, ani šéfredaktorov. V prípade internetu sa však jedná zároveň o nástroj, ktorý môže pomôcť minimalizovať moc teroristov, a to tým, že budú lokalizovaní, odhalení a nebude im umožnené anonymne zverejňovať svoje myšlienky (Bouška, Haidlmaier & Naxera, 2009).

3.3. Mediálna moc teroristov

Ako som už niekoľkokrát uviedla, podstatou súčasného terorizmu je zastrašiť a paralyzovať čo najväčšiu časť populácie. Dnešné technológie umožňujú rýchle šírenie informácií naprieč celým svetom v priebehu niekoľkých minút. Čas a vzdialenosť dnes už v tomto smere nie sú žiadnym problémom. Teroristické útoky sú pre médiá lákavým objektom, sú akčné, aktuálne, dramatické a vzhľadom na počet a celosvetovú hrozbu útokov sú pre každého jedinca zrozumiteľné. Pri pohľade na takúto reportáž máme všetci predstavu, čo sa stalo a aké to má následky, aj keď sme možno sami nikdy nezažili niečo podobné.

Toho sú si veľmi dobre vedomí aj samotní teroristi, ktorí pri plánovaní a vykonávaní svojich útokov zohľadňujú aj potenciálnu prítomnosť novinárov a kamier. Nie je výnimkou, že miestom teroristického útoku sa stane verejné priestranstvo alebo lokalita s výnimočným významom. Média sa zas snažia prinášať také informácie, ktoré upútajú čo najviac ľudí a zabezpečia im tak sledovanosť, v prípade novín zvýšia predaj. Jedná sa tak o vzájomný vzťah, pri ktorom je jedna strana závislá na konaní tej druhej (Jaššová, 2006).

Nie vždy sa teroristický útok musí skončiť tragicky. Mnohokrát teroristom ide len o potrebu poukázať na situáciu v spoločnosti, ktorá im nevyhovuje a proti ktorej bojujú. V týchto prípadoch sa už niekoľkokrát potvrdilo, že ak médiá teroristom poskytnú dostatočný priestor na propagáciu ich myšlienok, názorov a zabezpečili tak, aby sa tieto vyjadrenia dostali k tým ľuďom, ktorým boli určené, teroristi sa stiahli, pustili rukojemníkov a akcia si nevyžiadala žiadne nevinné obeť (Jaššová, 2006).

Otázkou však je aj nevhodná medializácia teroristických akcií. Média hľadajú senzácie, ktoré by im zabezpečili predaj, počúvanosť alebo sledovanosť. V tomto smere ale môže byť zradné, ako sa k medializácii terorizmu postavia samotní novinári a vedenie

jednotlivých médií, pretože z minulosti je známych niekoľko prípadov, kedy sympatizovanie z teroristami, vedomé či nevedomé, dospelo k negatívnym dôsledkom. Takýmto prípadom môže byť situácia z roku 2002 z Moskvy. Médiá uverejnili požiadavky čečenských teroristov, ktorí požadovali ukončenie vojny v Čečensku. Situácia sa ale nemenila a tak počas rukojemníckej drámy v moskovskom divadle, keď čečenský teroristi obsadili divadlo a zajali vyše 800 rukojemníkov, vyšli do ulíc mnohí sympatizanti týchto teroristov, ktorí taktiež žiadali ukončenie vojny. Toto správanie verejnosti sa považuje za tzv. štokholmský syndróm médií, keď sa skupina ľudí stotožnila s požiadavkami, ktoré teroristi zverejnili prostredníctvom televízneho vysielania. V súvislosti s touto tragédiou označila ruská vláda správanie niekoľkých novinárov za nevhodné, dokonca hraničiace s podporou teroristov. Taktiež internetová stránka rádia Echo Moskva podľa vlády nekonala v súlade so zákonom, pretože zverejnila rozhovory s útočníkmi a tým sa im stala nápomocnou (Jaššová, 2006).

Problém môže nastať aj vo chvíli, keď novinári správne neodhadnú riziko, ktoré môže spôsobiť zverejnená informácia o páchateľoch alebo o konkrétnom útoku. Ak sa totiž jedná o rukojemnícku akciu, v dnešnej dobe je veľký predpoklad, že televízne či rozhlasové vysielanie nebudú sledovať len ľudia doma pri svojich obrazovkách a rádiách, ale aj títo únoscovia, poprípade ich komplici, ktorí sa pohybujú na verejnosti. V tomto prípade akékoľvek zverejnenie podrobností o pripravovanom zásahu voči únoscom môže ohroziť celú záchrannú akciu a zvýšiť riziko počtu obetí a ďalších následkov (Jaššová, 2006).

3.4. Medializácia vybraných teroristických činov

Na niekoľkých konkrétnych príkladoch teroristických činov by som chcela poukázať na úlohu, ktorú v nich zohrali médiá, ako o prípade referovali a ovplyvnili aktuálnu spoločenskú situáciu.

Prípad, ktorý je z nich najstarší, sa odohral v roku 2001 v Spojených štátoch amerických, len niekoľko týždňov po útokoch z 11. septembra. Rozsah týchto útokov a miesto, na ktoré boli zacielené, šokovali celý svet a spoločnosť prepadla obavám z ďalších útokov. V tejto atmosfére strachu dostali niekoľkí politici a novinári obálky s bielym práškom, antraxom.

Médiá sa toho chytili ako ďalšej senzácie a pravidelne informovali o aktuálnom stave infikovaných osôb, ale aj o ďalších zásielkách, možných úkrytoch a spôsoboch ochrany pred nákazou. Odborníci na problematiku zbraní hromadného ničenia upozorňovali na fakt, že nie je možný prenos tohto ochorenia z človeka na človeka a forma, ktorou sa antrax šíril,

nemôže vyvolať epidémiu. Dopad médií na spoločnosť však spôsobil, že ľudia začali prepadať panike, obávali sa každej jednej doručenej zásielky. Objavilo sa aj zopár prípadov falošných antraxových zásielok, čo samozrejme zvyšovalo napätie a obavy medzi ľuďmi (Bouška, Haidlmaier & Naxera, 2009).

Médiá priniesli množstvo podrobností bezprostredne rýchlo aj po útokoch nórskeho atentátnika Andersa Breivika na ostrove Utoya dňa 22. júla 2011. Verejnosť sa dozvedela o priebehu celej akcie, v priebehu nasledujúcich hodín a dní priniesli médiá zábery z miesta činu, výpovede očitých svedkov a samotných účastníkov útokov. Okrem toho však zverejnili aj Breivikov manifest, v ktorom spísal všetky svoje plány na útok, pohnútky, ktoré ho k tomu viedli a ciele, ktoré chcel dosiahnuť. Český spravodajský portál Ihd.cz v apríli roku 2012 ponúkol prepis zo súdneho konania s Breivikom a z následnej tlačovej konferencie s novinármi a Breivikovými zástupcami. V tomto prepise sa uvádza, že Breivik počas svojich útokov počúval rádio a chcel vedieť, aké škody spôsobil a ako o budú útoky informovať médiá. Jeho záujem o médiá pokračoval aj počas pobytu vo väzení. V článku na Ihd.cz (2012) sa tiež uvádza, že reakcia Nórov na útoky a ich medializáciu dospela do štádia, keď ľudia začali bojkotovať tie noviny, ktoré sa udalosti venovali.

Naposledy sa stránky novín a vysielanie televíznych a rozhlasových staníc zaplnilo správami o teroristických útokoch pred pár dňami, 15. apríla 2013, a to v súvislosti s bombovými útokmi na bostonskom maratóne. Anders Breivik rozposlal svoj manifest mnohým vplyvným ľuďom vo viacerých krajinách sveta prostredníctvom mailu. V prípade bratov Cajnajeovcov, pravdepodobných útočníkov z bostonského maratónu, však už aj sociálne siete, predovšetkým Tweeter, zohrali svoju úlohu.

Mladší brat Džochar mal na svojom tweeterovom účte už pred útokmi niekoľko komentárov, ktoré sú dnes označované ako prvé zmienky o pripravovanej akcii v Bostone. Džochar však na svoj účet prispieval aj v deň útokov, prvú správu napísal len niekoľko hodín po vybuchnutí bômb. V priebehu nasledujúcich dní pribudli ďalšie príspevky, najmä citáty z piesní amerických rapperov, s ktorými sa Džochar zrejme stotožnil a vyjadrovali jeho myšlienky a postoje voči spoločnosti. Taktiež komentoval niektoré vyhlásenia, ktoré o útokoch priniesli médiá, napríklad správu, že pri útoky zomrela bežkyňa, na ktorú v cieľi čakal jej priateľ so snubným prsteňom (Kessler & Levs, 2013).

V čase, keď vyšetrovatelia zisťovali, kto za výbuchmi na bostonskom maratóne stojí, prišli médiá s informáciou, že sa nemusí jednať o teroristickú organizáciu, ale že to mohol byť aj jednotlivec, pretože bomby boli vyrobené amatérsky, na základe návodu prístupného

na internete.

V súvislosti s prípadom Breivika som na mnohých internetových stránkach (Breiviksmanifesto.com, 2011), narazila na niekoľko zverejných strán jeho manifestu 2083- Európska deklarácia nezávislosti, niektoré stránky zas obsahovali odkaz na voľne prístupný celý obsah manifestu (publicintelligence.net, 2011). V prípade internetu však zrejme nie je možné dosiahnuť takú jeho kontrolu, aby podobné materiály neboli voľne prístupné.

3.5. Záver

Na základe niekoľkých konkrétnych príkladov som sa snažila poukázať na vzájomnú závislosť médií a terorizmu. Vzhľadom na predmet záujmu oboch je zrejmé, že sa jedná o vyrovnaný vzťah, v ktorom médiá informujú spoločnosť o aktuálnom dianí a teroristi prostredníctvom nich zas šíria do spoločnosti svoje myšlienky, názory, a vyvolávajú v ľuďoch pocity strachu a neistoty. Vďaka technologickému pokroku dnes však atentátníci už nie sú závislí na televízii, tlači, či rozhlase, ale sami môžu na internete zverejňovať svoje posolstvá a plniť si tak svoje ciele.

Záver

Predmetom tejto bakalárskej práce bolo štúdium terorizmu, predovšetkým jeho súvis s problematikou multikultúrneho sveta.

O terorizme sa prvýkrát hovorí v súvislosti s Veľkou Francúzskou revolúciou, následne sa v priebehu viac ako dvesto rokov rozvinul do podoby, kedy sa neviaže len na určitú oblasť, región, či krajinu, ale stal sa celosvetovou hrozbou. Svoju úlohu v tomto smere zohrala aj modernizácia a globalizácia, v dôsledku ktorých sa svet stal jedným prepojeným celkom. Migrácia osôb zďaleka nie je novou záležitosťou, avšak masívne a globálne rozmery naberá predovšetkým v súčasnosti. Tendencie mnohých vlád a politických inštitúcií momentálne smerujú k snahe umožniť voľnejší pohyb osôb bez zbytočných kontrol, ako je to napríklad v prípade Schengenského priestoru Európskej únie či postupného rušenia vízovej povinnosti v Rusku, Amerike alebo Kanade, a umožňujú tak veľkému počtu osôb opustiť svoju krajinu a odísť žiť na iné miesto. Tu však dochádza k problému asimilácie, začlenenia týchto prisťahovalcov do väčšinovej spoločnosti, čo sa nie vždy podarí. Jednotlivé vlády sa pokúšajú vysporiadať s problémom prisťahovalcov, ako to bolo napríklad v prípade francúzskeho modelu asimilácie a britského modelu multikulturalizmu. Napriek týmto snahám ale dochádza k negatívnym dôsledkom stretávania a miešania odlišných kultúr, etník, národov, náboženstiev alebo rás.

Ústrednou témou tejto práce bola odlišnosť kultúrnych hodnôt. Každá kultúra, ako spôsob života určitej skupiny osôb, poskytuje svojim členom prostredníctvom vyznávaných hodnôt, noriem a idejí rámec, na základe ktorého hodnotia a interpretujú okolitý svet. Pri kontakte odlišných kultúr však dochádza ku konfrontácii základných prvkov, pričom výsledkom môže byť vzájomné obohatenie týchto kultúr, ale môže tiež dôjsť k vytvoreniu negatívnych postojov voči inej kultúre. V súčasnosti je najviditeľnejší rozpor medzi hodnotami, ktoré vyznávajú krajiny Západu a proti nim stojace islámske krajiny. Zatiaľ čo Západ stavia svoju kultúru na hodnotách ako je rovnosť a sloboda, moslimské krajiny kladú dôraz na dodržiavanie tradícií, čo v sebe zahŕňa okrem iného postavenie žien v spoločnosti, alebo rôzne formy násilných trestov za vykonanie zločinu, ako napríklad trest ukameňovaním. Niet preto divu, že pri kontakte takýchto odlišných postojov dochádza k vzniku násilného chovania, poprípade až v rozmeroch terorizmu.

Takýmto príkladom môžu byť aj štyri teroristické útoky, ktoré v práci popisujem. Na útokoch v britskom Londýne a americkom Bostone sa podieľali práve imigranti, ktorí

v týchto krajinách žili niekoľko rokov, no napriek tomu neboli schopní prijať novú kultúru a naďalej žili podľa hodnôt svojej pôvodnej kultúry. Svoju nespokojnosť s tlakom dominantnej, západnej kultúry, demonštrovali vykonaním teroristických útokov s cieľom poškodiť členov západnej civilizácie. Blízki príbuzní útočníkov z Londýna a Bostonu neskôr po útokoch prostredníctvom médií uviedli, že si u nich nevšimli žiadne náznaky nespokojnosti so životom v cudzej krajine, nevystupovali negatívne voči západným hodnotám a takisto si nevšimli, že títo atentátnici praktikuju islámske náboženstvo. V prípade útokov na indonézske ostrove Bali sa taktiež jednalo o útoky proti hodnotám Západu, cieľom sa preto stali najmä turisti zo západných krajín. Nórske útoky na ostrove Utøya sa od predchádzajúcich líši nakoľko útočník, Anders Breivik, bol členom západnej spoločnosti. Svojím útokom však chcel poukázať na prílišnú otvorenosť Nórska voči prisťahovalcom z islámskej kultúry, ktorých prítomnosť v Nórsku považoval za nevhodnú, rozvracajúcu pôvodné nórske hodnoty.

V práci som sa takisto venovala vzťahu médií a terorizmu, ktorý, ako z viacerých uvedených príkladov vyplynulo, je obojstranný. Média sa snažia zaujať verejnosť prinášaním aktuálnych, zaujímavých informácií, ktoré zaujmú čo najviac ľudí. Informácia o teroristickom útoku spĺňa tieto podmienky a na tom si dávajú záležať aj samotní atentátnici. Spoliehajú sa na úlohu médií v dnešnej spoločnosti, ktoré zverejnením správy o teroristickom útoku okrem šírenia samotnej informácií šíria v spoločnosti aj strach a obavy z možných ďalších útokov. Vďaka internetu dnes už teroristi ale nie sú závislí len na televízii, rozhlase a tlači, svoje myšlienky môžu propagovať aj sami, prostredníctvom internetových stránok, blogov, internetových videí a podobne. Internet im taktiež umožňuje uchovať tieto ich názory a ideje na dlhú dobu a sprístupniť veľkému počtu ľudí.

Je zrejmé, že v prípade terorizmu sa jedná o problém, ktorého riešenie nie je jednoduchou úlohou a vyžaduje si spoluprácu odborníkov z mnohých spoločenskovedných odborov. Vzhľadom k tomu, že svet speje k stále väčšej prepojenosti a multikultúrnemu zloženiu, si nedovolím predpokladať a ani hodnotiť, ako sa situácia bude ďalej vyvíjať a či je možné v tejto oblasti dospieť k nejakým riešeniam, ako obmedziť hrozbu takýchto útokov, ktoré s cieľom demonštrovať záujmy určitej skupiny ľudí poškodzujú nevinné obeť.

Zoznam použitej literatúry

Anda, L. G. (2011-07-23). *Viewpoint: Attacks strike at Norway's values*. BBC News [online, cit. 2013-04-15], dostupné: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14260743>.

Barša, P. (2001). *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?*. (1. vyd., 188 p.) Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Basu, M., Drash, W., & Watkins, T. (2013-04-21). *Boston suspects: Immigrant dream to American nightmare*. CNN [online, cit. 2013-04-25], dostupné: http://edition.cnn.com/2013/04/19/us/massachusetts-bombers-profiles/index.html?iid=article_sidebar.

Bílková, V. (2009). Terorismus. In P. Kratochvíl & P. Drulák (Ed.), *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. (Vyd. 1., pp. 305-309). Praha: Portál.

Blair, T. (2007). *A Battle for Global Values*. *Foreign Affairs* [online, cit. 2013-04-04], roč. 86, č. 1, pp. 79-90, dostupné: <http://www.foreignaffairs.com/articles/62271/tony-blair/a-battle-for-global-values#>.

Bonanate, L. (1997). *Mezinárodní terorismus*. (190 p., Překlad Josef Hajný). V Praze: Columbus.

Bouška, P., Haidlmaier, O. & Naxera, V. (2009). Médiá a terorismus. In P. Rosůlek, *Média: vybrané problémy : modernita, propaganda, politický marketing, agenda-setting, terorismus, žurnalistika*. (1. vyd., pp. 133-159) Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Breivik, A. (2011). *Breivik's manifesto. 2083- A European Declaration od Independence*. [online, cit. 2013-05-05], dostupné: <http://www.breiviksmanifesto.com/>.

Brzezinski, Z. (1993). *Bez kontroly: Chaos v předvečer 21. století*. (222 p.) Praha: VICTORIA PUBLISHING.

Buzan, B., Waever, O., & Wilde, J. (2005). *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*. (1. vyd., 267 p., Překlad Ivo Lukáš). Brno: Centrum strategických studií.

Cardini, F. (2004). *Evropa a islám*. (Vyd. 1., 295 s., Překlad Jiřina Němcová). Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Corte Ibáñez, L. (2009). *Logika terorismu*. (Vyd. 1., xxi, 321 p., Překlad Jana Novotná). Praha: Academia.

ČTK. (2010-10-17). *Budování multikulturní společnosti selhalo, uznala kancléřka Merkelová*. Idu.cz [online, cit. 2013-03-25], dostupné: http://zpravy.idnes.cz/budovani-multikulturni-spolecnosti-selhalo-uznala-kanclerka-merkelova-1ox-/zahranicni.aspx?c=A101017_210737_zahranicni_mad.

ČT24. (2008-10-12). *Pumové útoky na Bali si vyžádaly 202 mrtvých*. Česká televize [online, cit. 2013-04-15], dostupné: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kalendarium/31805-pumove-utoky-na-bali-si-vyzadaly-202-mrtvych/>.

Eriksen, T., & Jakoubek, M. (2007). *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. (Vyd. 1., 268 p., Překlad Tereza Kuldová). Praha: Triton.

Figes, O. (2000). *Lidská tragédie: ruská revoluce 1891-1924*. (Vyd. 1., 837 p., [64] p. obr. příl., Překlad Daria Dvořáková). Plzeň: Ševčík.

Ftorek, J. (2010). *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. (1. vyd., 184 s.) Praha: Grada.

Furet, F. (2004). *Francouzská revoluce*. (1. vyd., 450 p., Překlad Jana Smutná-Lemonnierová). Praha: Argo.

Hitchcock, M., & Putra, N. (c2007). *Tourism, development and terrorism in Bali*. (xii, 204 p.) Burlington, VT: Ashgate.

Hobsbawm, E. (2009). *Globalizace, demokracie a terorismus*. (Vyd. 1., 134 p., Překlad Pavel Pšeja). Praha: Academia.

Hughes, D. (2002-10-13). *Australians in shock after Bali attack*. BBC News [online, cit. 2013-04-15], dostupné: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/2324261.stm>.

Huntington, S. (2001). *Sřet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. (Vyd. 1., 447 p.) Praha: Rybka.

IHNED.CZ. (2012-04-19). *Breivik: Nechtěl jsem na Utöye zastřelit 69 lidí, ale nahnat je do vody. Utopit se měli už sami*. IHNED.CZ [online, cit. 2013-05-03], dostupné: <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-55499030-breivik-nechtel-jsem-na-utoye-zastrelit-69-lidi-ale-nahnat-je-do-vody-utopit-se-meli-uz-sami>.

Janicki, M. (2005). Evropa a etnický konflikt. In kol., *Etnická různorodost jako zdroj konfliktů: grantové vědecké projekty*. (pp. 1-10). V Praze: Oeconomica.

Jaššová, E. (2006). Teror a terorizovanie spojené so zadržiavaním rukojemníkov. In L. Cigánik & E. Jaššová (n.d.) *Terorizmus: od komunikácie s aktérmí teroru pri oslobodzovaní rukojemníkov až po opatrenia štátov v boji proti nemu*. (1. vyd., pp. 155-223) Bratislava: Ústav politických vied SAV.

Kessler, J. & Levs, J. (2013-04-19). *Boston bombing suspect tweeted 'stay safe'*. CNN [online, cit. 2013-05-03], dostupné: http://edition.cnn.com/2013/04/19/justice/boston-suspect-tweets/index.html?hpt=us_t5.

Krejčí, J. (2002). Problém multikulturality. In J. Krejčí (Ed.), *Kontrastní hodnoty a multikulturní společnost: sborník z mezinárodní konference 19. až 22. září 2001 v Praze*. (Vyd. 1., pp. 13-37). Praha: Filosofia.

Mareš, M. (2004). Mezinárodní terorismus v historické perspektivě. In M. Loužek (Ed.), *Mezinárodní terorismus - nový nebo starý fenomén?: devadesát let od sarajevského atentátu : sborník textů*. (Vyd. 1., pp. 37-52). Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

Masci, D. (2005). *An uncertain road. Muslims and the Future of Europe*. The Pew Forum on Religion & Public Life [online, cit. 2013-04-04], p. 18. dostupné: http://www.pewforum.org/uploadedfiles/Topics/Religious_Affiliation/Muslim/muslims-europe-2005.pdf.

Mika, O. (2003). *Současný terorismus: řešení krizových situací*. (Vyd. 1., 92 p.) Praha: Triton.

Miller, D. & Shears, R. (2012-10-12). *UK victims of 2002 Bali bomb attack remembered in private gathering as worldwide ceremonies mark 10th anniversary*. Daily Mail [online, cit. 2013-04-15], dostupné: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2216709/UK-victims-2002-Bali-bomb-attack-remembered-private-gathering-worldwide-ceremonies-mark-10th-anniversary.html?ito=feeds-newsxml>.

Müller, Z. (2005). *Svaté války a civilizační tolerance*. (Vyd. 1., 131 p.) Praha: Academia.

Müller, Z. (2010). *Islám a islamismus: dilema náboženství a politiky*. (Vyd. 1., 256 p.) Praha: Academia.

Naím, M. (2008). *Černá kniha globalizace*. (Vyd. 1., 303 p., Překlad Jindřich Mand'ák). Praha: Vyšehrad.

Public Intelligence (2011-07-28). *Anders Behring Breivik's Complete Manifesto „2083-A European Declaration of Independence“*. Public Intelligence [online, cit. 2013-05-05], dostupné: <http://publicintelligence.net/anders-behring-breiviks-complete-manifesto-2083-a-european-declaration-of-independence/>.

Raděj, T. (2010). Sebevražedný terorismus- kult mučedníka v islámu. In E. Souleimanov (Ed.), *Terorismus: pokus o porozumění*. (Vyd. 1., pp. 183-195). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Rapoport, D. (2002). *The Four Waves of Rebel Terror and September 11*. *Anthropoetics* [online, cit. 2013-03-10], VIII(I), dostupné: <http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror.Htm>.

Remišová, A. (2010). *Etika médií*. (1. vyd., 310 s.) Bratislava: Kalligram.

Robejšek, P. (2004). Boj proti strukturám terorismu nemá alternativu. In M. Loužek (Ed.), *Mezinárodní terorismus - nový nebo starý fenomén?: devadesát let od sarajevského atentátu : sborník textů*. (Vyd. 1., pp. 11-20). Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

Soukup, V. (2004). *Dějiny antropologie: (encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleoantropologie, sociální a kulturní antropologie)*. (667 p., [32] p. obr. příl.) Praha: Karolinum.

Souleimanov, E. (2010). Terorismus: Pokus o terminologickou jasnost. In Souleimanov (Ed.), *Terorismus: pokus o porozumění*. (Vyd. 1., pp. 32-51). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Spencer, R. (2006). *Islám bez závoje*. (Vyd. 1., 236 p., Překlad Petr Buksa). V Praze: Triton.

Suleaman, N. (2005-10-19). *The Mystery of „Sid“*. BBC News [online, cit. 2013-04-15], dostupné: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/4354858.stm.

Tesař, F. (2007). *Etnické konflikty*. (Vyd. 1., 251 p.) Praha: Portál.